

УДК: 477

Гумен Ю., канд. істор. н., доц.; Криськов А., д. істор. н., проф.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ІВАН ТА ОЛЕКСАНДР ПУЛЮЙ У БОРОТБІ ЗА УКРАЇНУ В НАЙБІЛЬШИХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Тези доповіді присвячені розкриттю місця і ролі у боротьбі за українську державність двома поколіннями родини Пулюїв у ХХ ст. Іван Пулюй, відомий вчений, значну увагу приділяв теоретичним пошукам місця майбутньої держави у Європі. Його син Олександр зі зброєю в руках здобував право українців жити у власній державі.

Ключові слова: Іван Пулюй, Олександр Пулюй, боротьба, Україна.

Humen Yu., PhD (History), Assoc. Prof.; Kryskov A., Dr. of Sc. (History), Prof.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

IVAN AND OLEXANDR PULUJ IN THE FIGHT FOR UKRAINE IN THE LARGEST MILITARY CONFLICTS OF THE 20TH CENTURY

Abstract. The abstracts of the report are devoted to revealing the place and role of two generations of the Puluj family in the struggle for Ukrainian statehood in the 20 century. Ivan Puluj, a famous scientist, paid significant attention to theoretical searches for the place of future state in Europe. His son Oleksandr, with weapons in his hands, won the right of Ukrainians to live in their own state.

Keywords: Ivan Puluj, Oleksandr Puluj, struggle, Ukraine.

Попри непросту ситуацію в країні, викликану тривалою війною проти росії, 2025 рік є особливим для Тернопільського національного технічного університету, бо знаменний відзначенням 180-тої річниці українського вченого-винахідника, фізика, світлотехніка, астронома, богослова, філософа та політолога Івана Павловича Пулюя, ім'я якого носить університет. Тому, на нашу думку, не можна залишити поза увагою багатогранність цієї особистості. Останні роки життєвого шляху Івана Пулюя випали на непрості випробування Першої світової війни. Попри поважний вік, він доклав максимум зусиль, щоб показати, яким має бути справжній український вчений-патріот. Його старший син, Олександр, присвятив значну частину свого життя збройній боротьбі за українську державу.

На початку ХХ ст. агресію Німецької імперії зупинити змогла лише Перша світова війна. Іван Пулюй докладав усіх зусиль для лобіювання українського питання під час війни. Виступав, як сформований та далекоглядний політолог, вважав, що будь-які зазіхання росії на всесвітнє панування були би знищені з утворенням незалежної України, яка не дала б можливості московському царизму панувати на Чорному морі, Балканах і протоках. Цим російські царі позбавлялися би образу визволителя, а Європі забезпечувалася би стабільність державних відносин і тривалий мирний період для культурної, індустріальної, народно-господарської та наукової роботи, настав би час інтенсивного розвитку національних культур різних народів, що дало б могутній імпульс подальшому поступу культури нової Європи. Особливо зміцніла впевненість І. Пулюя щодо національно-політичного визволення українського народу з-під московського панування після прориву військами Центральних держав наприкінці квітня – на початку травня 1915 р. фронту під м. Горлице, що призвело до відступу російських військ зі Східної Галичини. Так, виступаючи 5 травня 1915 р. перед українською громадою у Празі з лекцією «Спомини про Куліша і початки літературного відродження русько-українського народу в Галичині», І. Пулюй зазначав, що український народ уже не раз переживав тяжкі часи. Але ні погром монголів, ні набіги татар і турків, ні тяжка «ляцька неволя», ні московське варварство не знищили життєвої сили українців, а «тая сила немала, треба нам тільки вірити що вона не пропаща...». Він акцентував, що для українців пробив слушний час, якого вони чекали

десять років і тепер необхідно добре оцінити результати всесвітньої війни й очікувати майбуття, сподіватися, що «хорообрі союзні армії не задовгий час випруть ворога з нашого краю, а може поза Збручем на Україну завитають і наш Київ здобудуть» [1, с. 285]. Надзвичайно радів переможному успіху Січових стрільців, які на горі Маківці з 29 квітня по 2 травня 1915 р. вели запеклі бої проти російської армії. Цей бій підняв моральний дух української спільноти і став символом на шляху зусиль українців у боротьбі за власну державу [1, с.287]. Окрім просвітницької діяльності та вироблення концепції творення української державності, І. Пулюй активно займався і волонтерською діяльністю – фінансово підтримував поранених українських воїнів, що перебували на лікуванні в Празі. Залишався прихильником союзу майбутньої української держави з Австро-Угорщиною та Німеччиною, вважаючи, що ці країни були б для України меншим злом, аніж царська росія. Великий український вчений не дожив до завершення війни, помер 31 січня 1918 р. [2].

Восени 1918 р. розпочалася війна українців проти поляків за створення держави. І в перших рядах українців у боротьбі за державність мав бути Пулюй. Він і був там – сімнадцятирічний доброволець, котрий змінив затишну пражську квартиру на стрілецькі окопи, – Олександр Пулюй, старший син професора, десятник Української Галицької армії. Боротьба за українську державність для нього була справою всього життя, в складі УГА пройшов не простий військовий шлях. В липні 1919 р. він уже хорунжий кавалерійського полку 8-ї бригади УГА. В 1920 р. хворим на тиф потрапив до більшовицького полону, звідки втік до Польщі, згодом повернувся до Чехословаччини і, нарешті, поселився у м. Бреслау (нині Вроцлав, Польща), де закінчив політехнічний університет. Здобув фах інженера, був автором винаходів у сфері передачі звуку, причетний до створення перших німецьких звукових фільмів [3].

Політична ситуація в 1930-х роках кардинально змінилася, до влади у Німеччині прийшла націонал-соціалістична партія на чолі з А. Гітлером. Нацисти не лише взяли під контроль всі німецькі території, але й приєднали Австрію, Чехію, а в 1939 р. розділили Польщу разом з сср. У 1939 р. німецького громадянина О. Пулюя мобілізували до німецької армії: спочатку до 9-го полку кавалерії «Фюрстенвальде», а згодом - до Абверу (німецька контррозвідка), бо він вільно володів німецькою, польською, чеською та українською мовами. У 1939-1941 рр. працював у комісії з обміну громадянами між СРСР та Німеччиною. Сприяв виїзду з Галичини, зайнятої радянськими військами, низки відомих українських громадських та політичних діячів. Отримав Залізного Хреста за те, що привів у полон польський ескадрон на чолі з колишнім австрійським принцом Карлом Альбрехтом [4, с.308]. 23 червня 1941 р. разом з О. Масикевичем створив у складі 2-ї німецької армії добровольчий український підрозділ «Пума» (назва походить з перших літер прізвищ - Пулюй та Масикевич), що проходив підготовку в м. Ясси (нині Румунія). О. Масикевич – активіст ОУН під проводом А. Мельника, 4 місяці був бургомістром Миколаєва. Обер-лейтенант О. Пулюй організовував у Миколаєві, Херсоні та інших містах українську адміністрацію, сприяв похідним групам ОУН. Після 25 серпня 1941 р., через переслідування німецькою адміністрацією українців, розпустив підрозділ «Пума» [5], проте до 1943 р. був начальником курсів підготовки групи абверу «Дромадер». Розуміючи безперспективність війни для Німеччини та чергову трагедію українських національно-визвольних змагань, Пулюй повертається в Австрію.

Після Другої світової війни працював над апаратами для виробництва кінофільмів. У м. Лінц створив власну кіностудію «Froschberg». Його документальні фільми «Забава камінцями» та «Сьогоднішнє містечко» нагороджені першою премією на Берлінській міжнародній виставці. На пенсії упорядковував архів І. Пулюя, писав спогади. Виступив співорганізатором акції «Стежками Батьків по Європі». Помер 31 грудня 1984 р. у м. Літцельсдорф (земля Бургенланд, Австрія), де й похований [3].

Наша боротьба за утвердження української держави не припиняється і сьогодні. Непересічність життєвого подвигу Івана та Олександра Пулюїв має стати натхненням для всіх українців, котрі на фронті та в тилу гідно протистоять російській агресії. Іван Пулюй понад сторіччя тому переконував європейців, що лише українська соборна незалежна держава стане

гарантію стабільності і процвітання Європи у майбутньому, її надійним щитом від здичавілої російської орди. І лише сьогодні світ повільно починає це усвідомлювати ціною життів тисяч українців. Олександр Пулуй – приклад великого патріотизму та самопожертви. З комфортного помешкання в Празі у військові окопи під Львовом вісімнадцятирічний юнак прибув без роздумів, тоді, коли українці Галичини піднялися зі зброєю, щоб вибороти власну державу. Вже під час Другої світової війни у складі когорти українських націоналістів під проводом Андрія Мельника він знову повернувся, щоб боротися за українську державність. Олександр Пулуй – це частина української військової історії, він ще займе почесне місце у курсах навчальної та теоретичної підготовки майбутніх українських воїнів.

Джерела та література

1. Іван Пулуй – український патріот, політик, державник. URL:
<https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/materials/ukraina/30-033-ukrayina-kulturna-spadshchyna-natsionalna-svidomist-derzhavnist/?id=365>
2. Іван Пулуй. URL: <http://prosvit.in.ua/history/puluj.html>
3. Пулуй Олександр Іванович. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Пулуй_Олександр_Іванович
4. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення. Харків: КСД, 2016. 352 с.
5. Масикевич Орест Сидорович. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Масикевич_Орест_Сидорович

УДК: 539.1, 621

Крива Л.

Відокремлений структурний підрозділ «Тернопільський фаховий коледж» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Україна

ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Анотація. Чорнобильська катастрофа 1986 року стала однією з наймасштабніших ядерних аварій в історії. Причинами стали конструктивні недоліки реактора РБМК-1000, людські помилки та слабка культура безпеки. Внаслідок вибуху четвертого енергоблока в атмосферу потрапили радіоактивні ізотопи (йод-131, цезій-137, стронцій-90, плутоній-239), що спричинило масштабне забруднення та людські жертви. Евакуйовано близько 350 тисяч осіб. Аварія викликала зростання онкологічних захворювань, соціальні та психологічні проблеми. Подія стала поштовхом до глобальних змін у ядерній безпеці, активізації міжнародної співпраці та довгострокового моніторингу екологічних наслідків. Чорнобиль і досі залишається символом небезпеки неконтрольованої ядерної енергії.

Ключові слова: Чорнобиль, РБМК-1000, реактор, радіація, вибух, ізотопи, опромінення, ліквідатори, безпека, евакуація.

Kryva L.

Separate structural subdivision "Ternopil Professional College" of Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

CHORNOBIL DISASTER: HISTORICAL CONTEXT AND ITS CONSEQUENCES

Abstract. The 1986 Chornobyl disaster became one of the most severe nuclear accidents in history. It was caused by design flaws of the RBMK-1000 reactor, human error, and a poor safety culture. The explosion of the fourth reactor unit released radioactive isotopes (iodine-131, cesium-137, strontium-90, plutonium-239) into the atmosphere, resulting in widespread contamination and human casualties. About 350,000 people were evacuated. The accident led to increased cancer rates, social and psychological issues. It triggered global changes in nuclear safety, international cooperation, and